

Hóvári János globális ügyekért felelős helyettes államtitkár záróbeszéde

a „Lehet nemet mondani” c. konferencián

Budapest, 2012. május 15.

Főigazgató Úr, Nagykövet Úr, Hölgyeim és Uraim, Kedves Barátaim!

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy e tartalmas nap tanácskozásainak végén néhány gondolatot magam is megoszthatok Önökkel.

Az itt ülők nagyon jól tudják, hogy a Wallenberg Emlékév megrendezésében a Külügyminisztérium meghatározó szerepet tölt be. Ennek több oka is van. Egyrészt, le kell rónunk tiszteletünket egy magyar mártír és egy olyan ember előtt, akire a világ minden részén tisztelettel és nagyrabecsüléssel nézhetnek fel. Egy olyan ember kiválósága előtt, akit a történelem eseményei Magyarországra sodortak. Aki itt, a mi hazánkban önfeláldozó módon védte a bajba jutottakat, és ennek a felemelő, embert próbáló tevékenységének a végén - valószínűleg azért is, mert ezt tette - a szovjet rendszer áldozatává vált. Még mindig kevés szó esik arról, hogy valójában két Wallenberg létezett: a zsidómentő, embermentő és a mártír, az áldozat, aki nagyon sok társával együtt a mai napig ismeretlen körülmények között a Szovjetunióban vesztette életét.

Az Emlékév keretében Külügyminisztérium számos programot indított el. Diplomata kollégáim és jómagam is tartottunk vidéki és budapesti középiskolákban tartottunk előadásokat Wallenberg nemes tevékenységéről. Miért a Külügyminisztérium, miért a diplomácia? Azért, mert Wallenberg olyan, az egész emberiséget érintő problémákkal küzdött és mutatott olyan hősiességet, ami napjainkban is például szolgálhat. Ne feledjük diplomataink ma is gyakran küzdenek emberi életéért, jelenleg is folynak embermentési akciók.

Úgy gondoljuk, hogy azt az örökséget, amit ránk mért a sors, bár ne tette volna, ápolnunk kell, és a magyar diplomácia soraiban Wallenberg életének mércéül kell szolgálnia. Most egy olyan időszakban élünk, amikor csak kivételesen kerülhetünk életveszélyes helyzetekbe. Mégis akadnak olyan pontok, amikor valamire igent és másra pedig nemet kell mondanunk, és válaszainknak a következményeit vállalnunk kell.

Az életem úgy hozta, hogy történelemből lettem diplomata. Így nem meglepő, hogy egyetértek Szarka László professzor úrral, hogy a történelmi kutatások nemcsak a múltunk, hanem a jövőnk szempontjából is fontosak.

Esterházy János életét illetően mindazt a munkát, amit Molnár Imre elkezdett, tovább kell folytatnunk. A történelmi tények szilárdak, és úgy gondolom, hogy Esterházy János életét, és mindazt, ami a csehszlovákiai - szlovákiai magyarságot illetően köré szövődik meg kell ismernünk. Erre időt és fáradságot kell áldoznunk.

Amikor Izraelben dolgoztam nagykövetként, számtalan túlélővel találkoztam a Kárpát-medence minden részéről. Személyesen győződhettem meg arról, hogy a holokausztot mindenki másként élte meg. Más volt a helyzet Budapesten, és Erdélyben, másként élte meg a vészkorszakot egy orvos professzor, és megint másként egy vidéki zsidó földműves. Mindenki más történetet mondott el: mindennap más volt a dráma és más volt a pozitív emlék. Időnkét ez egy pohár víz volt, máskor egy falat kenyér, megint máskor egy sapka vagy egy rossz cipő.

Esterházy Jánosról, a magyar-szlovák viszonylatban betöltött történelmi szerepét illetően nem vagyok hivatott nyilatkozni. Az én korábbi olvasmányaim azt mutatják, hogy Esterházy János igazi közép-európai ember volt. Nagy örömmel hallottam lengyel kolléganőnk kijelentéseit: akinek az anyja lengyel, az lengyel marad. Akinek az apja magyar és Esterházy, az mindig Esterházy és magyar marad. Esterházy több szláv nyelvet kiválóan beszélt, nagyon sok szlovákkal ápolt barátságot, ismerte és tisztelte a szlovák népet.

Izraelben Esterházy János emlékével leginkább akkor találkoztam, amikor magyar nagykövetként feladatomban volt, hogy a Yad Vashemben tisztázzam annak kérdését, Esterházy János hogyan és minként kaphatja meg a Világ Igazainak járó elismerést. Végigolvastam az ezzel kapcsolatos legalább egy évtizedes levelezést, a különféle nyilatkozatokat. Elmentem a Világ Igazaival foglalkozó bizottság elnökéhez és megkérdeztem, „mi a baj” Esterházyval. Mindenki tudja, hogy Esterházy zsidókat mentett. Miért nem lehet ezt elismerni, mint bárki más esetében? A Yad Vashemben arról tájékoztattak, hogy a cím végleges odaítélésében egy nemzeti társadalmi bizottság, az ún. Csehszlovák Bizottság dönt. Ennek tagjai úgy vélik, hogy Esterházy csak amolyan „úri módon” segítette a zsidók mentését: a szobájából, a bőröndjéből útleveleket adott, telefonálgatott, de a saját kezével nem vett részt az emberek mentésében. Ezt követően megnéztem mindazokat a leírásokat, amelyek a Yad Vashemben elérhetők voltak a Világ Igazai cím odaítélését illetően. A bizottságnak igaza volt, mert nem akadt egyetlen olyan nyilatkozat sem a túlélőktől, amely arról szólt volna, hogy Esterházy János a saját maga, tehát személyesen, tett volna olyan lépést, amellyel valakit megmentett.

Végigolvasva a levelezést találtam meg Schlezinger Ágnes levelét, aki akkor már Ariel Zehava néven élt Haifán, Izraelben. Elmentem hozzá, hogy megkérdezzem: tényleg igaz-e az, amit egyik levelében írt, miszerint Esterházy János őt a saját kocsiján hozta át egy erdei úton, a szlovák határon Magyarországra, és vitte Kassára, hogy ott magyar papírokat kapjon.

Visszamentem a Yad Vashembe, és megbeszéltem Shalev elnök úrral, hogy az Intézet egyik munkatársát elküldik Haifára és Ariel Zehava neki is elmondja ezt a történetet. Ez meg is történt, s a vallomását jegyzőkönyvbe vették. Ez a nyilatkozat a Yad Vashem irattárában meg is található.

A Csehszlovák Bizottság megtárgyalta az ügyet, és elismerte, hogy Esterházy János személyesen mentett meg egy zsidó asszonyt, azonban úgy gondolják, hogy Esterházy felel Csehszlovákia fölbomlásáért és a II. világháború kitöréséért. Így a Világ Igaza cím nem jár neki.

Mivel a Yad Vashem vezetése is érezte, hogy ez a történet ebben a formában sajátos. Ezért Shalev elnök úr levelet írt Esterházy János családjának, amelyben elismerte a gróf szerepét a zsidóság mentésében.

Így valamiként a Wallenberg-megemlékezés és az Esterházy-megemlékezés összeért. Mind a ketten más szempontból mentettek zsidókat, mindkettőjük mögött más történet mutatható fel, amelynek a részletei egyikük esetében sem ismertek pontosan. Ahogyan Wallenberg börtönbe került, úgy Esterházy János is, miután 1945 tavaszán Kassán a szovjet hatóságoknál tiltakozott amiatt, hogy Kelet-Szlovákiában ezrével viszik el a felnőtt férfiakat. Esterházy János is börtönben halt meg, miként Raoul Wallenberg is.

A múlttal foglalkoznunk kell. Igaza van Katrina Lantosnak: a történelem valóban az élet tanítómestere. A történelmi múlt ismerete referenciául szolgál a mának és a jövőnek. Segít abban, hogy megpróbáljuk a korábbi hibákat nem elkövetni. A kelet-közép-európai térség, története azt mutatja, hogy amikor égett a ház, akkor a család – mert mi kelet-közép-európaiak egy család vagyunk – nem a tűzoltással foglalkozott, hanem folytatta a családi vitákat. Akkor, amikor már minden leégett, a romok fölött is folytatódott a veszekedés.

Ezt a korszakot le kell zárunk. Tudomásul kell vennünk: egymás mellett élésre vagyunk ítélve. A térség népei szomszédok voltak ezer éve, és ezer év múlva is azok lesznek. Tanulnunk kell azokból a borzalmakból, amelyek a világban bekövetkeztek.